

יעקב שביט

תרבות וספרות

הספרים הבל אין בהם מועיל חוץ מספרי הבישול

בספרים אין תועלת ואדם יכול להשתעבד להם, טוען בעור בן-חמור, גיבור ספרו הפרודי של סופר ההשכלה העברי שלמה רובין "תהילת הכסילים". אהבה גדולה לסופרים וחיבה יתרה לספרים עשתה לדבריו הרבה שוטים והרבה אומללים

שלמה רובין

26 • 16:00 באוגוסט 2024

היה היה "מלך זקן וכסיל", מלכה של העיר כסיל, בעור בן-חמור שמו, שאילן היוחסין שלו מתחיל באתונו של בלעם. על ערש דווי הוא אומר לבנו הצעיר כי אחיו, בנו המבוגר, היה לחכם ש"יושב ודורש תלי-תלים של פלפולי הבל ורעות רוח", מה שעשה אותו לחסר-כל, ולכן יצווה לו את כל רכושו. ומכיוון שהוא, הבן הצעיר, כסיל מבטן ומלידה, אינו נזקק לכסף הוא יוריש לו את חוכמת הכסילות, שעיקרה: "העולם מלא כסילים ושוטים כמים לים מכסים" ו"על הסכלות העולם עומד" ולכן היא שולטת בעולם. "בהיותך כסיל, נכד חמור הנך בן מלכים ובן אלוהים ככל הכסילים וככל החמורים אשר בשמים ובארץ", וככזה עושרו מובטח.

הסיפור הזה מופיע בספרו של שלמה רובין "תהילת הכסילים", שראה אור ב-1880 וב-1907. רובין (1823-1910) היה הפורה מבין אנשי "חכמת ישראל" שכתב, עיבד ותירגם עשרות רבות של ספרים כמעט בכל נושא ועניין והתפרסם בידע העצום שלו בתחומים רבים. הוא נולד למשפחה חסידיית בגליציה

ולאחר שהוסמך לרבנות בגיל 17 "התמשכל" ונטש את בני ביתו, וב-1868 קיבל תואר דוקטור מאוניברסיטת גטינגן על חיבורו על שפינוזה והרמב"ם בלי שכף רגלו דרכה באוניברסיטה (את התעודה ראיתי במו עיני).

הדובר ב"תהילת הכסילים" הוא חמור, ובכך מצטרף רובין לכותבי הפרודיות בשבחי החמור ולסוגה העתיקה המכונה "ספרות השוטים".

"כל הפילוסופים עם שיטותיהם ושטותם הם שוטים גמורים" וכל להגיהם "אינם אלא הזיות והרהורים בלולים ומבולבלים כסבך עץ עבות"

בעור בן-חמור מזהיר את בנו לא ללכת שולל אחרי המשכילים הקוראים "השכלה, השכלה", כי "מה תיתן לך חוכמה רעבה ללחם צר? ומה תוסיף לך השכלה צמאה למים לחץ? היה כסיל, ונגע לא יקרב באוהלך". הוא מתפאר בכסילותו ומביא רשימה ארוכה של ציטוטים בשבחי הכסילות, כמו "טובה הסכלות לבעליה, כי אין חוכמה ואין עצה נגד הכסיל". הלעג ב"תהילת הכסילים" מכוון נגד "חוכמת חכמים", זו שהופיעה כבר בגן עדן בדמות הנחש. החוכמה מתנגדת למוסר ולמידות הטובות שכן "אין רע ומזיק יותר מחוכמה ומדע בתבל". וכך מזהיר אותנו הדובר החמורי בספרו של רובין מפני כל מיני החוכמות שבעולם, גיאומטריה, רפואה, אסטרונומיה, פיסיקה, פילוסופיה ועוד.

בעור בן-חמור, מתברר, לא היה שוטה כלל ועיקר אלא היה מלומד גדול. הוא רופא מומחה, פילוסוף גדול שמצא ש"כל הפילוסופים עם שיטותיהם ושטותם הם שוטים גמורים" וכל להגיהם "אינם אלא הזיות והרהורים בלולים ומבולבלים כסבך עץ עבות", ושדברי ההתפלספות שלהם מושפעים מקורות חיים, בריאותם, מצבם הכספי וכדומה. הוא היה גם חכם אלוהי ותורני מובהק, גאון אמיתי הבז לחוכמה ולדת וניהיליסט גדול, רופא מומחה מפורסם וגם משורר נשגב המכיר את חיי המשוררים, שהם "שירה ועניות אחיות תאומות". משוררים סובלים עניות ורעב, מקבצים נדבות, מתים בחרפה או מוכים בשיגעון כי "שיגעון, סהרוריות ושירה כרוכים זה בזה".

וראו זה פלא, היה לבעור בן-חמור "אוצר גדול מלא ספרים שונים ומשונים, כי חדר עקד [ספרייה] ספריו, שמקצתם קשורים בשלשלאות של ברזל אל הכותל, הדומה בעיניו לבית שוטים מלא להקת הוללים המשתגעים בקולמוסיהם, זה בחריפותו וזה בפחזותו, זה בקנאותו ושנאתו, זה באהבתו ותשוקתו... זה בשעשועיו וזה בתעותועיו". בספרים אין תועלת ואדם יכול להשתעבד להם, טוען בעור בן-חמור. אהבה גדולה לסופרים וחיבה יתרה לספרים עשתה הרבה שוטים והרבה אומללים. אין מלה טובה בזכות סופרים והספרים, רק בגנותם, והתמונה שהוא מציג היא של סופרים המעתיקים וגונבים זה מזה, ממציאים ספרים קדומים, מוציאים מאשפתות ספרים עתיקים ועוד כהנה וכהנה. ולא רק שמחברים שוטים כותבים דברי הבל אלא שהם הופכים הרבה קוראים לשוטים. הם מקנאים ונלחמים זה בזה "כערוכי מלחמה", ובמקרים מסוימים מתאבדים.

כתבות קשורות

- [מה יפה כתוב הוא! תיקטע היד שכתבה אותו |יעקב שביט](#)
- [נטביע את עמק יזרעאל הארור והמזיק שאין לו עתיד |יעקב שביט](#)
- [רבי יהושע היה פחמי, רבי יוסי מעבד עורות ורבי יוחנן — סנדלר |יעקב שביט](#)

והעיקר, "יותר ממה שמחברים שוטים עשו ספרי הבל, הפכו ספרי כסל הרבה קוראים לשוטים; ויותר משהיו הסופרים חכמים בעיניהם, יותר נבערו קוראיהם". רובין מביא לדוגמה חכם איטלקי אחד שנודע בשמו מלייבקי, ספרן וביבליופיל שבספרייתו בפירנצה היו 40 אלף כותרים. רובין מספר עליו שקבר את עצמו כל ימי חייו עד שמונים שנה תחת גל ספרים לאלפים ולרבבות. גם חדר משכבו היה מלא ספרים צבורים זה על זה באין-מקום לשבת או לשכב, והיה אוכל ושותה וישן על תלייתלים של ספרים מבלי יכולת להיפרד מספריו כמעט רגע.

המסקנה של רובין היא שאין טעם בכתיבת ספרים והספר בעל הערך היחיד הוא ספר בישול. בכך הוא ממשיך רעיון שהעלה המשורר הרומי וספה (Vespa) כנראה מסוף המאה השלישית (בשיר שהשאיר אחרי מותו, "הקטטה בין הטבח לאופה", וכמוהו אלכסנדר דימא שהבטיח שהספר האחרון שיכתוב יהיה "מילון חוכמת הבישול", וכך עשה. מה שמלמד כי "הספרים הבל אין בהם מועיל חוץ מספרי הבישול". לפני שנפח את נשמתו אסף בעור בן-חמור את רוחו לארגז מתחת למיטה, "שם טמן את כספו וזהבו ומת". אבל הסכלות לא מתה אתו "והיא קיימת בהשארת הנפש לנצח, כי לא תחדל סכלות מקרב הארץ, ולא יתום כסל". כוונתו של רובין היתה ללמד את המשכיל לענות לכסיל כאיוולתו כדי ש"הקורא יבוא מתוך שבחה לידי גנותה". ונשאלת השאלה האם, כפי שהעיד על עצמו, הוא לא נסחף ברוח הליצנות, ומן הסתם גם ברצון להתפאר בידע העצום והאקלקטי שאגר, ולא הפך את ספרו להפגנת ידע במקום שיהיה פרודיה על משכיל אוטודידקט המתהדר בידע עקר.